

Грушевський Михайло Сергійович

Біографія

Грушевський Михайло Сергійович
(1866-1934)

історик, громадський і державний діяч; голова Центральної Ради (1917-1918)

Народився Михайло Сергійович Грушевський 29 вересня 1866 року в м. Хелмі. Виростав на Кавказі — спочатку в Ставрополі, а потім у Владикавказі. Навчався у Тифліській гімназії, Київському університеті (історико-філологічний факультет). Працював в університеті під керівництвом Володимира Антоновича. Активний член київської Громади, голова Наукового товариства ім. Т.Г.Шевченка у Львові, редактор "Наукових записок" цього товариства. З березня 1917 по квітень 1918 року — голова Української Центральної Ради. Автор багатотомної праці "Історія України-Руси", "Нарис історії українського народу", "Історія української літератури" та ін. Помер у Кисловодську 25 листопада 1934 року. Тіло Грушевського перевезено до Києва. Похований на Байковому кладовищі.

"Я походжу з давньої (звісної з XVIII в.), але бідної духовної родини Грушів, пізніше Грушевських, що загніздилася в Чигиринському повіті. Були се переважно дячки, паламарі, але дідові мойому Федорові вдалось дійти священства і перейти під Київ, до села Лісників, і се помогло батьку мойому Сергію вийти на дорогу, хоч він рано зіставсь сиротою, але завдяки енергії й здібностям осягнув вищу освіту й, не прийнявши свячення, віддався діяльності педагогічній, був спочатку "професором" в семінаріях переяславсько-полтавській і київській, потім директором народніх шкіл на Кавказі, а будиши автором одного популярного в Росії підручника слов'янської мови, не тільки міг забезпечити нам, дітям, можливість, не журячись за хлібом насущним, віддаватися науковій роботі замолodu, а й зіставив по собі досить значний маєток — в значній частині призначений ним знов-таки на цілі гуманітарні (стипендії й школу)", — читаємо в автобіографії, написаній Михайлом Грушевським. Середовище, про яке з теплотою згадує Михайло Сергійович, звичайно ж, відкривало доленосні обшири, привчало до наполегливої, клопіткої праці. Так, уже на третьому курсі М.Грушевський пише наукову роботу "История Киевской земли от смерти Ярослава до конца XIV века", яку було удостоєно золотої медалі. Михайла залишили при університеті на кафедрі російської історії. У 1890—1894 рр. Грушевський працює при Київському університеті як професорський стипендіат. Подальша його доля по-в'язана з Галичиною, викладанням у Львівському університеті. На початку першої світової війни Грушевський приїхав до Києва. Влада була вороже настроєна до вченого — засилає його до Симбірська як українського сепаратиста і "мазепинця". Волю принесла Лютнева революція в Петрограді. 4 березня в Києві утворюється Українська Центральна Рада, головою якої заочно обрано Михайла Грушевського. Викликаний телеграмою, 12 березня він повертається з Москви до Києва. Центральна Рада діяла

протягом 14 місяців. Першим Універсалом було проголошено автономію України в складі Російської федеративної республіки. Третім Універсалом Центральна Рада проголосила Українську Народну Республіку, а 22 січня 1919 Четвертим Універсалом — повну політичну незалежність України від Росії. 29 квітня 1918 року Центральна Рада обрала Михайла Грушевського Президентом Української Народної Республіки. Після падіння Центральної Ради Грушевський перебував деякий час у Кам'янці-Подільському, де редагував газету "Голос Поділля", пізніше — у Празі, Відні, Женеві. У березні 1924 року Грушевський із сім'єю приїжджає до Києва. Через шість років його обирають дійсним членом Академії наук СРСР. Зі зміною політичних орієнтирів у державі радянська влада посилює цькування талановитого вченого. У монографії Р.Я.Пирога "Життя Михайла Грушевського: останнє десятиліття (1924—1934)" глибоко розкрито трагізм цього періоду. В архівах, зокрема, збереглися підготовчі матеріали до доповіді Затонського, в яких виписано способи викриття Михайла Грушевського. Найперше у ньому вбачали одну з центральних постатей українського націоналізму, підтасовувалися матеріали про Грушевського як ліберального демократа, про кадетську орієнтацію, ворожнечу до всього великоруського тощо. Зверталася увага на ігнорування диктатури пролетаріату. У січні 1934 року Затонський виступив на сесії ВУАН, зробивши основний акцент на критиці академіка Грушевського. Близькість до російських кадетів, орієнтація на німецький імперіалізм у боротьбі з "навалюю більшовизму", звинувачення у дворушництві, сумнівність наукової порядності — далеко не повний перелік "гріхів", які посипалися на вченого. Наприкінці 1934 року Грушевський відпочивав у одному з кисловодських санаторіїв і несподівано захворів на карбункул. Втрутилися хірурги. Однак хвороба тільки посилилася, оскільки лікування було некваліфіковане. Грушевський помер. Наступного дня газета "Вісті" від Ради Народних Комісарів УСРР вмістила повідомлення про смерть. У постанові Раднаркому зазначалося: "Зважаючи на особливі наукові заслуги перед Радянською Соціалістичною Республікою академіка Грушевського М.С., Рада Народних Комісарів УСРР постановила: Поховати академіка Грушевського М.С. в столиці України — Києві. Похорон взяти на рахунок держави. Для організації похорону утворити урядову комісію в такому складі: тт. Порайко (голова), Богомолець, Палладін, Корчак-Чепурківський. Призначити сім'ї академіка Грушевського М.С. персональну пенсію 500 крб. на місяць". Такий, можна сказати, несподіваний був кінець гонінь на історика. Не варто говорити про мотиви, які спонукали владу так повернути справу (це тема для окремих досліджень). В той же час для радянської влади впродовж наступних десятиліть він залишався ніким іншим, як "українським буржуазним істориком, одним з головних ідеологів і ватажків буржуазно-націоналістичної контрреволюції на Україні". Тільки в незалежній Україні ім'я Михайла Грушевського знайшло справжнє визнання. Високістю духу, благородством помислів він заклав найглибші ідейні підвалини національного відродження, очолив перший у XX столітті прорив українського народу до самостійності. За своє життя Грушевський зробив і написав так багато, що про його творчу і політичну діяльність створено величезну літературу, склався окремий

міждисциплінарний напрямок, який має назву грушевськознавство. Михайло Грушевський — це вчений світового рівня, творча спадщина якого вражає своїм тематичним діапазоном, енциклопедичністю, фундаментальністю. Його перу належить близько двох тисяч праць з історії, соціології, літератури, етнографії, фольклору. Ще й досі неповною мірою досліджено його публіцистику, епістолярний доробок. Та насамперед він увійшов у вітчизняну історію як її великий літописець, автор фундаментальної "Історії України-Руси", справедливо названої метрикою нашого народу. Створена ним цілісна концепція українського історичного процесу увібрала в себе кращі здобутки сучасної йому світової української науки, була осяяна високою свідомістю і тому стала стрижневою ідеєю українського відродження. Михайло Грушевський — блискучий, неперевершений організатор наукового життя, голова Наукового товариства імені Шевченка, Українського наукового товариства, історичної секції Всеукраїнської Академії наук, керівник університетської та академічної кафедр, засновник львівської і київської наукових шкіл, які складають цілу епоху у вітчизняній історіографії. Михайло Грушевський — видатний громадський і державний діяч, визнаний лідер національно-демократичної революції. Він належить до тих політиків, які сповна пізнали велич і насолоду тріумфу і гіркоту поразки, але до кінця залишилися вірними ідеї усього життя — самоствердженню свого народу. Однією з провідних ліній концепції національного державотворення Михайла Грушевського виступає ідея соборності українських земель. Він наголошував: "Народність і територія стрілися саме на порозі історичного життя нашого народу і утворили першу підставу його розвою". Тривала подвижницька праця Михайла Грушевського у Галичині і Наддніпрянщині, у Львові і Києві стала живим уособленням єднання західних і східних теренів України. Не менш важливе значення для сучасності має всебічно обґрунтована ним ідея суверенності українського народу, або, як казав Михайло Сергійович, "право самому порядкувати на власній землі". Зрозуміло, стверджувати, що він завжди був радикальним самостійником, було б відступом від історичної правди. Проте не можна не бачити, що його автономістські і федералістські погляди пройшли суттєву еволюцію, визначалися конкретно-історичними обставинами. Про це свідчать, зокрема, такі промовисті документи, як Універсали Центральної Ради, де авторська участь Грушевського не тільки незаперечна, а й визначальна. Становлення демократичної, правової Української держави також є одним з лейтмотивів ідейної спадщини Михайла Грушевського. Він показав, що еволюція людства, попри всі складнощі, має тенденцію до встановлення справедливого демократичного ладу. Влада у державі має належати особам, обраних народом на демократичних засадах, працювати для народу, спиратися на волю його більшості. Очоливши Центральну Раду, він був глибоко переконаний, що нова українська державність має базуватися на принципах демократії і закону. Своєю працею М.Грушевський закладав міцні підвалини української державності. Пам'ять про нього вічна, наукові праці — невичерпне джерело мудрості на всі віки.